

hand van twintig auteurs, die er in geslaagd zijn korte leesbare artikelen te leveren, boeiend en toch met distantie geschreven, die door een breed publiek kunnen worden genoten. Dat zij in hun opzet geslaagd zijn, bewijst het feit, dat de eerste oplage van 6000 stuks op het moment van verschijning al uitverkocht was! De politieke geschiedenis vormt de hoofdmoot (160 bladzijden) zonder een overwicht op het overige; in dit onderdeel wordt bovendien veel aandacht besteed aan maatschappelijke verschijnselen en stromingen. Zeer uitvoerig is de sociale en economische geschiedenis beschreven (140 bladzijden) die uiteraard het voornaamste accent legt op de landbouwgeschiedenis. Hier is echter de aandacht naar periode en onderwerp ongelijk verdeeld; de negentiende- en twintigste eeuw is volgens een ander stramien behandeld dan het ancien régime; de demografie komt nauwelijks aan bod (317, 358-359); tussen alle verhalend proza lijken de tabellen bij het opstel van Meihuizen (324-329) op een overdaad, maar feitelijk illustreren ze de geringe poging (of behoefte?) tot kwantificering.

De kerkelijke verhoudingen zijn in 105 pagina's beschreven, de cultuur in 73 pagina's en in deze bladzijden vindt men juist een aantal typerende kenmerken terug van de levensstijl van de Groningers, waarvan met name Van Deursen het profiel tracht te schetsen. De compositie van het boek is evenwichtig, al zijn natuurlijk wensen on vervuld gebleven, bijvoorbeeld op het terrein van de historiografie, de letterkunde, de volkskunde, enz. om maar iets te noemen. Jammer is zeker, dat de literatuur niet in alfabetische volgorde werd aangegeven, wat met name door een buitenstaander als hinderlijk wordt ondervonden bij de Algemene Literatuur (785-795).

De aantrekkelijkheid van het boek wordt verhoogd door drie specifieke hoofdstukken, die in het kader van de Groningse geschiedenis van waarde zijn. Het eerste is historisch-geografisch van aard en behandelt de oudste bewonings- en nederzettingsgeschiedenis (13-74). Het tweede behandelt de waterstaatsgeschiedenis, is voornamelijk waterstaatkundig-technisch van opzet en iets te weinig historisch. Het boek wordt besloten met een hoofdstuk van vier artikelen over vormen van bouwkunst. Deze artikelen zijn rijker geïllustreerd dan de rest van het boek, hoewel over de waarde van het plaatwerk verschillend kan worden gedacht.

De verschijning van de *Historie van Groningen* heeft aan veler verwachtingen beantwoord. Het toont de lotgevallen van een gewest in zijn samenhangen en conflicten, zijn gemeenschappelijkheid van economische belangen, cultuur en godsdienst, en zijn worstelen om een eigen plaats binnen het nationale geheel. Het woord is nu aan de historici, die deze resultaten dienen te evalueren, zowel voor de immer te herschrijven Nederlandse geschiedenis als voor een interregionale toetsing, in welk verband moet worden opgemerkt, dat men in dit boek weinig aan de weet komt over de configuratie van Groningen temidden van andere gewesten - Friesland, Drente en het Duitse achterland.

R. Philips

Stad en platteland in de Nederlanden van de middeleeuwen tot heden (Verslag van de vierde maatschappijgeschiedenis conferentie 11 en 12 april 1975 te Oosterbeek; 's-Gravenhage: Martinus Nijhoff, 1976, XII + 140 blz., f25.-).

Sedert 1969 worden onder auspiciën van een vijftal verenigingen - werkzaam op het gebied van de agrarische, demografische, economische, geografische en sociale geschiedenis - in onderlinge samenwerking periodiek congressen georganiseerd. Het betreft congressen in de maatschappijgeschiedenis. Tot nu toe is daarbij in het midden gelaten wat

onder 'maatschappijgeschiedenis' wordt verstaan. Ook de conferentie van 1975, gewijd aan het thema stad - platteland, scheidt daaromtrent geen duidelijkheid.

Toch is men kennelijk op zoek naar een strakkere vormgeving en inhoudsbepaling van de congressen. Ditmaal hoopte de congrescommissie althans 'een zo homogeen mogelijke groep van medewerkers bijeen te brengen'. Homogeen in welke zin? Dat maakt de commissie niet duidelijk.- Zij verzuimde ook aan te geven waarom naar homogeniteit werd gestreefd. Licht heterogeniteit in de vorm van een multidisciplinaire aanpak niet meer voor de hand als men vijf verschillende verenigingen laat samenwerken? De keus van een bepaald thema, in casu de stad-platteland relaties, garandeert natuurlijk nog geen homogeniteit en het verwondert dan ook niet dat de voorzitter van het congres in zijn slotwoord constateerde dat het de bijdragen aan samenhang ontbrak. Hij weet dit 'mede' aan het ruim geformuleerde thema, maar dit lijkt mij een misvatting. Het thema kan ruim of beperkt zijn, samenhang ontstaat slechts daar waar de basis van een gerichte probleemstelling aanwezig is.

Het gebrek aan samenhang was blijkbaar zo groot, dat de commissie het niet nodig of gewenst achtte alle bijdragen - vier lezingen en twaalf 'papers' - te publiceren. Van de zestien bijdragen zijn er slechts zes in de hier ter recensie staande bundel opgenomen. Naar de redenen voor het weglaten der overige kan men slechts gissen. De commissie motiveert haar keus niet. Wel geriefte zij de lezer met een kort overzicht van alle bijdragen. Daarbij is er kennelijk één helemaal uit het zicht verdwenen want slechts vijftien worden gememoreerd. Niet duidelijk is het welke bijdrage nu als lezing en welke als 'paper' werd behandeld. D. E. H. de Boer, wienst studie over de verhouding Leiden - Rijnland tussen 1365-1414 een waardevolle bijdrage tot de bundel vormt, betitelt de commissie als C. de Boer, waardoor hij verdacht veel komt te lijken op C. den Boer, wiens bijdrage over Latijns-Amerika ongepubliceerd is gebleven. De commissie zwijgt over de volgorde van de bijdragen, zodat de lezer moet gissen naar de lijn in de bundel, die in feite een overdruk is van het Nederlandsch Economisch- en Sociaal Historisch Jaarboek van 1975.

De kwaliteit van de opgenomen bijdragen is intussen zeer bevredigend. Aan de geograaf G. A. Hoekveld viel de zware taak toe de theoretische achtergrond van het conferentiethema te verschaffen. De taak was zwaar omdat er vooralsnog helemaal geen sprake is van een theoretische maatschappijgeschiedenis. Onder deze omstandigheden zit er niet veel anders op dan de eenheid te zoeken in het analytisch instrumentarium. In de gedachte dat stad en platteland kunnen worden opgevat als maatschappelijke (sub) systemen ontwikkelde Hoekveld een 'rompmodel', dat de nodige flexibiliteit moest bieden om recht te doen aan de veelzijdige benaderbaarheid van het thema. Het model is flexibel en fraai genoeg om er diverse systemen mee te ontleden, maar toch moest in de praktijk van de modellenbouw de nadruk worden gelegd op economische relaties. De sociologische komen er maar magertjes in tot uitdrukking, terwijl culturele, mentale, politieke componenten vrijwel geheel buiten beschouwing moesten blijven. Zelfs het beste model kan niet fungeren als substituut van theoretische bezinning op de vraag wat nu wel maatschappijgeschiedenis is.

De Boer (D. E. H.!) en J. C. G. M. Jansen hebben beiden hun best gedaan aansluiting te vinden bij de modelmatige systeemsets van Hoekveld. Het aardigste van de studie van De Boer dunkt mij overigens de manier waarop hij zijn lacuneuze bronnen dienstbaar weet te maken aan heel fijnmazig onderzoek. Zijn artikel is een waarschuwing voor een ieder, die zich zonder gedegen bronnenstudie aan generaliserende conclusies over de verhouding stad - platteland zou willen wagen. Het systeem stad - platteland vormde geen

RECENSIES

simpele twee-eenheid, al was het alleen maar omdat natuurlijke omstandigheden sociaal-economische differentiatie bewerkstelligden in de plattelandssamenleving.

Jansen, die een studie wijdde aan de stad - plattelandsrelaties in Zuid-Limburg in de achttiende en negentiende eeuw, bereikt soortgelijke conclusies. De wisseling in de relatie is bij hem evenwel niet primair afhankelijk van natuurlijke omstandigheden maar van historische processen. In zijn analyse treedt de interne dynamiek van maatschappelijke verandering daardoor duidelijk aan het licht. Zij is volgens hem van dien aard, dat het overweging verdient naast de evenementiële en de structurele geschiedschrijving een derde analyseniveau te onderscheiden: de geschiedenis van de veranderingen op middellange termijn. Het is op basis van zijn studie een voor de hand liggende, maar daarom niet minder nuttige suggestie.

H. K. Roessingh's bijdrage over de tabaksteelt kan hier onbesproken blijven. Het betreft een voorstudie van zijn inmiddels verschenen dissertatie, die ongetwijfeld de uitvoerige bespreking zal krijgen die zij verdient. Ook H. de Vries' beschouwing van het absentisme van grootgrondbezitters in Nederland tussen 1850-1890 moet worden beschouwd als een soort tussenbalans van lopend onderzoek. Voorzover er nu al conclusies zijn te trekken bevatten ook zij waarschuwingen tegen simpele generalisatie.

De bundel wordt besloten met een nuttig bibliografisch overzicht van de hand van P. Kooij, waarin vooral aandacht wordt besteed aan de Amerikaanse, Engelse en Franse literatuur op het terrein van de stadsgeschiedenis.

P. W. Klein

W. H. Lenselink en A. D. A. Monna, *Studies over het Zeeuwse en het Leidse burggraafschap* (Bijdragen van het Instituut voor middeleeuwse geschiedenis der rijksuniversiteit Utrecht; Groningen: H. D. Tjeenk Willink, 1976, xiii + 122 blz., f20.-, ISBN 90 01 077756 0).

De Vlaamse graven hebben in de elfde eeuw een originele oplossing gevonden voor het bestuur van de diverse districten van hun uitgebreide territorium. Kasteleins of burggraven oefenden vanuit een kasteel namens hen de grafelijke taken uit, met name de rechtspraak met schepenen. In de twaalfde eeuw bleken ze echter onbetrouwbaar en sindsdien zijn hun taken geleidelijk aan door afzetbare baljuws overgenomen. Ook in Nederland kwamen in de middeleeuwen burggraven voor. Verschillende historici hebben aangenomen dat deze noordeijk burggraven bewust in navolging van de Vlaamse voorbeelden gecreëerd waren en nagenoeg dezelfde bevoegdheden bezaten. De heren Lenselink en Monna hebben deze opvatting in details getoetst in een belangwekkende studie over twee burggraafambten, dat van Zeeland en dat van Leiden.

De conclusies van Lenselink zijn het meest verrassend. Hij behandelt de Zeeuwse burggraven tot 1328, van wie het zeer voor de hand zou liggen als hun ambt een imitatie van het Vlaamse voorbeeld zou zijn. Zeeland-bewester-Schelde was immers oorspronkelijk Vlaams gebied en van 1167-1256 werd hier een Hollands-Vlaams gemeenschappelijk bestuur gevoerd. Gosses en Dekker hadden dan ook aangenomen, dat reeds vóór de afstand aan Holland (\pm 1128?) Vlaanderen hier een burggraaf had aangesteld, dat de Hollandse graaf dit een nuttige functionaris vond en een soortgelijk ambt voor heel Zeeland creëerde en dat de Vlaamse graaf in 1167 voor zijn deel van het bestuur het Vlaamse burggraafschap over Zeeland-bewester-Schelde deed herleven. Lenselink toont aan dat dit echter pure speculatie is, dat pas in de dertiende eeuw echte burggraven van